

ЗНАХІДКИ РОСЛИН-ВЕЛЕТНІВ У СТЕПОВИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

Тротнер В.В.

Криворізький професійний гірничо-металургійний ліцей

Під час експедицій та маршрутних обстежень за період 2016-2020 рр. ми виявили цікаві випадків гігантизму серед рослин природної флори степових областей України. Ці дані, на нашу думку, можуть становити певний інтерес для дослідників. Адже, розміри знайдених нами рослин значно відрізняються від усталених параметрів. На жаль, це явище мало досліджене і серед літературних джерел нам відома лише єдина (давня) публікація на цю тему (Іллічевський С. О. Рослини-велетні. *Укр. ботан. журн.* 1940. Т. 1, № 1. С. 149–158). Подаємо дані про наші знахідки в алфавітному порядку назв рослин.

1. Астрагал одеський *Astragalus odessanus* Bess.

1) Дніпропетровська обл., Широківський р-н, балка Мала Свистунова, верхів'я, степовий схил, 47.763042, 33.273162; 19.05.18 р. Висота рослини **175 см.**

Норма: Флора УРСР [1954, т. 6, с. 381] – 30-50 см; Червона книга України [2009, с. 444] – 40–100 см. Определитель [1987, с. 197] – 60-100 см.

2. Белевалія гарна (або сарматська) *Bellevalia speciosa* Woronow ex Grossh. (= Белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica* (Pall. ex Miscz.) Woronow).

1) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, балка Федорівка, 48.0040292, 33.5136652; 23.04.19 р. Висота торішнього квітконоса **52 см.**

2) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, балка Вовча, степова ділянка; 48.038797, 33.6034763; 08.03.20 р. Висота торішнього квітконоса **43 см.**

Норма: Флора УРСР [1950, т. 3, с. 223] – (20)30-40(57) см. Определитель [1987, с. 398] – 30–40 см.

3. Болиголов плямистий *Conium maculatum* L.

1) Дніпропетровська обл., Широківський р-н, лівий берег р. Інгулець, 47.803467, 33.252230; 11.03.17 р. Висота торішньої рослини **380 см.**

Норма: Флора УРСР [1955, т.7, с. 510] – 70-150(200)см. Определитель [1987, с. 230] – 50–200 см.

4. Волошка східна *Centaurea orientalis* L.

1) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н., балка Гараська, лівий схил, степова ділянка, 47.945923, 33.187589; 18.07.20 р. Висота рослини **111 см.**

Норма: Флора УРСР [1950, т.12, с.102] – 30–100 см. Определитель [1987, с. 362] – 30–100 см.

5. Головатень круглоголовий *Echinops sphaerocephalus* L.

1) Миколаївська обл., Снігурівський р-н., с. Афанасіївка, неподалік від ставка, в заростях дерев і чагарників, 47.023522, 32.808209; 13.07.16 р. Висота рослини **264 см.**

2) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, селище Матрьонівка, правий берег р. Інгулець, стежка в лісосмузі, 47.829573, 33.334504; 29.06.20 р. Висота рослини **196 см.**

Норма: Флора УРСР [19, т.11, с. 414] – 60–180 см. Определитель [1987, с. 346] – 80–150 см.

6. Горлиця весняний *Adonis vernalis* L.

1) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н., північна околиця с. Данилівка, безіменна балка, 47.9193333, 33.1669521; 19.03.19 р. Діаметр квітки **9 см.**

2) Дніпропетровська обл., Широківський р-н, балка Зелена, в районі залізничного мосту біля станції Полтавка, лівий схил балки, 47.7680824, 33.1799233; 29.03.19 р., особини з діаметром квітів **8-9 см**; правий схил балки, берег ставка, 47.7642531, 33.1830668, особини з діаметром квітів **8,5 см.**

3) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, балка Федорівка, лівий берег ставка, 48.0002532, 33.5249197; 23.04.19 р. Ширина кущика **45 см.**

4) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, балка Злодійка, правий схил балки, 47.945269, 33.212791; 12.03.20 р., діаметр квітки **9 см.** Правий схил балки, схил східної експозиції, 47.941751, 33.212448; діаметр квітки **10 см (!).**

5) Кіровоградська обл., Долинський р-н, лівий берег р. Боковенька, північна околиця с. Павлівка, в заростях глоду одноматочкового *Crataegus toponyna* Jacq., 47.9913218, 33.020702; 03.05.20 р. Висота кущика **42 см**, ширина **53 см.**

Норма: Флора УРСР [1953, т.5, с. 149] – пелюстки 20–30 мм завдовжки (тобто 4–6 см в діаметрі). Определитель [1987, с. 53] – пелюстки 2–3 см довжини, висота рослини 10-30(40) см.

7. Грінделія розчепірена *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dunal

1) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, мікрорайон Вечірній Бульвар, біля тротуару, 47.938587, 33.431200; 18.08.20 р., 19.08.20 р. Висота рослин **110-120 см** – 32 особини, одна особина висотою **165 см(!).**

Норма: Определитель [1987, с. 320] – 50–60 см; Клименко [2012, с. 367] – 50–60 см.

8. Громовик великощетиноквий *Onosma macrochaeta* Klok. et Dobrocz.). (=Громовик Візіяні *Onosma visianii* Clementi)

1) Миколаївська обл., Снігурівський р-н., с. Баратівка, західна околиця села, берег р. Інгулець, глибокий яр у вапнякових відслоненнях, неподалік від природних джерел, 46.9495225, 32.789517; 13. 07.16 р. Висота рослини **124 см(!)**.

Норма: Флора УРСР [1957, т.8, с. 359-360] – *Onosma macrochaeta* 25-65 см; *Onosma visianii* 18-40(60) см. Определитель [1987, с. 270] – *Onosma macrochaeta* 25–65 см; *Onosma visianii* 20-40 см.

9. Дивина густо квіткова або великоцвіта *Verbascum densiflorum* Bertol.

1) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, селище Карачуни, західний борт затопленого Карачунівського гранітного кар'єру, 47.897860, 33.281475; 19.07.17 р. Висота двох рослин **280 см і 300 см**.

Норма: 50–180 см. Флора УРСР – [1960, т.9, с. 410]– 50–180 см. Определитель [1987, с. 283] – 40–160 см.

10. Зніт вузьколистий *Epilobium angustifolium* L. (= *Chamerion angustifolium* (L.) Scop)

1) Дніпропетровська обл., Широківський р-н., лівобережний відвал Південного ГЗК, у підніжжя залізорудного відвалу, 47.7913838, 33.2809782; 23.07.20 р. Висота рослин **186-200 см**.

Норма: Флора УРСР [1955, т.7, с. 556] – 50-150(200). Определитель [1987, с. 209] – 50–150 см.

11. Ковила волосиста *Stipa capillata* L.

1) Дніпропетровська обл., Широківський р-н., на південь від лівобережного відвалу Південного ГЗК, балка Макушина, 47.784075, 33.284776; 01.04.17 р. Висота торішніх стебел рослини **120 см**.

2) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, с. Павлівка, дачі, біля ґрунтової дороги, 47.987329, 33.007728, 03.09.20 р. Висота рослини **150 см**.

3) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н., балка Злодійка, середня частина, правий схил балки; 47.9397063, 33.211863; 12.03.20 р. Висота торішніх стебел рослини **128 см**.

Норма: Флора УРСР [1940, т.2, с. 119] – 30–90 см. Злаки України [1977, с. 408] – (40)70-90(130) см. Червона книга України [2009, с. 244] – 30–90 см. Определитель [1987, с. 461] – 70-90(130) см.

12. Ковила найкрасивіша *Stipa pulcherrima* K. Koch,

1) Херсонська обл., Високопільський р-н., балка Кобильна, відвершок балки, на галявинах, серед дерев *Ulmus parvifolia* Jacq., поруч з с/г полями, 47.524205, 33.354631; 08.06.20 р. Висота рослин **135 см**.

Норма: Флора УРСР [1940, т. 2, с. 128] – 40–100 см. Злаки України [1977, с. 422] – 80-100(110) см. Червона книга України [2009, с. 259] – 40–90 см. Определитель [1987, с. 462] – 80–100 см.

13. Очерет звичайний *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

1) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, житломасив Карачуни, старий, довоєнний гранітний кар'єр, біля природного джерела, 47.900639, 33.282987; 09.04.19 р. Висота рослини **520 см**.

Норма: Флора УРСР [1940, т. 2, с. 193] – 0,8-4(9) м; Злаки України [1977, с. 432] – 80-400(500) см. Определитель [1987, с. 463] – 80–500 см.

14. Півники болотні *Iris pseudacorus* L.

1) Кіровоградська обл., Гурівське лісництво, правий берег р. Бокова, 48.126261, 33.099020; 13.06.20 р. Листя рослини **200 см**.

Норма: Флора УРСР [1950, т. 3, с. 287] – 0,6–1,5 м. Определитель [1987, с. 404] – 60–150 см.

15. Полин звичайний *Artemisia vulgaris* L.

1) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, північна околиця с. Павлівка, біля ґрунтової дороги, 47.983586, 33.025261; 13.08.20 р. Висота рослин 174 см, **190 см**.

Норма: Флора УРСР [1962, т. 11, с. 316] – 50–150 см. Определитель [1987, с. 340] – 50–150 см.

16. Полин гіркий *Artemisia absinthium* L.

1) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, північна околиця с. Павлівка, біля ґрунтової дороги, 47.983593, 33.025492; 13.08.20 р. Висота рослин **194 см**, 8 кущів.

Норма: Флора УРСР [1962, т. 11, с. 312] – 50–150 см. Определитель [1987, с. 339] – 50–100 см.

17. Пирій ковилолистий *Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski

1) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, балка Калетіна. Солоне озеро, степовий схил, 47.9406119, 33.4515774; 02.07.20 р., 22.08.20 р. Висота рослин 160 см, 3 особини. 47.9401232, 33.4530151; 02.07.20 р., 22.08.20 р. Висота рослин 100-**120 см**, 6 особин.

2) Дніпропетровська обл., Криворізький р-н, північна околиця с. Павлівка, біля ґрунтової дороги, 47.983517, 33.024869; 13.08.20 р. Висота рослини **147 см**.

Норма: Флора УРСР [1940, т. 2, с. 330] – 30–100 см. Злаки України [1977, с. 56] – (30)50-100 см. Определитель [1987, с. 436] – 30–100 см.

18. Цикорій дикий *Cichorium intybus* L.

1) Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, селище Матрьонівка, стежка в лісосмузі, 47.8298889, 33.3352339; 29.06.20 р. – **177 см**.

Норма: Флора УРСР [1965, т. 12, с. 176] – 30–100 см. Определитель [1987, с.365] –15-120 см.

Отже, ми навели дані про великі розміри 18 видів рослин природної флори степових областей України. Ці факти розширюють уявлення про нормальні морфологічні параметри цих видів і потребують подальшого їх дослідження.

Список використаних джерел:

1. Клименко О. Л. До історії вивчення систематики Роду *Grindelia* Willd. (таксономічні проблеми). *Український ботанічний журнал*. 2012. т. 69, № 3. С.363–370.
2. Определитель высших растений Украины / [Доброчаева Д. Н., Котов М. И., Прокудин Ю. Н. и др.]. К.: Наукова думка, 1987. 548 с.
3. Прокудин Ю. Н. Злаки Украины / Ю. Н. Прокудин, А. Г. Вовк, О. А. Петрова. К.: Наукова думка, 1977. 518 с.
4. Флора УРСР. Київ: Наукова думка, 1936-1965. Т.1-12.
5. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.